

FESTES DE SANT JAUME

Art
santanyí
ES CÒPIA
DIGITALITZADA

Santanyí, 1996.

Sig. 82.311.ASU. Yes.

FESTES

FESTES DE SANT JAUME

SANTANYÍ, 96

am
santanyi
ES CÒPIA
DIGITALITZADA

COBERTA:
Caló des Moro, de Simó Rado.
Oli 130 x 100

FESTES

DE

SANT JAUME

SANTANYÍ

am
santanyí
ÉS CÒPIA
DIGITALITZADA

SALUTACIÓ

Batlía de Santanyí, juliol de 1996

*A tots i a determinats moments ens agradaria assembleu-
blar-nos a certes persones, que els seus sabers, qualitats i
preparació saben fer les coses molt bé i fessin elles també,
en lloc de nosaltres les funcions que tenim assignades.*

*Pensant que el contingut de la present salutació
redactat més aviat baix l'influx dels sentiments, de l'afecte i
l'amor, que amb qualitats narratives i amb inspiració poè-
tica no tenguí l'altura que mereix, vull acceptar una vega-
da més el deure, que com a batlle em pertoca, d'obrir aquest
programa amb la noble finalitat d'anunciar-vos els esdeve-
niments festius, que viurem durant el mes de juliol en
motiu de les nostres estimades festes de Sant Jaume 1996.
A la vegada vull transmetre a tothom amb tot l'afecte la
meua més sincera convidada a tots i cadascun dels actes
programats.*

*Vull manifestar-vos en primer lloc el meu decidit
compromís per una digna celebració de les nostres festes i
el meu ferm convenciment que els regidors encarregats de
l'organització de les festes tenen una bona experiència i
arts per realitzar un programa que sigui del vostre gust, tot
i acceptant, les limitacions econòmiques que és un deure
respectar.*

*Desitjam que el programa que vos presentam indi-
cant cadascun dels seus actes vos resulti agradable i tenguí
l'acceptació i necessària suggestió per a prendre-hi gustosa-
ment part activa. Si així és, el nostre esforç es veurà com-
pensat i ens sentirem profundament satisfets.*

És també el nostre desig que els que ens visiten durant aquests dies es sentin de casa, com un més de la família que constitueix el nostre poble de Santanyí. Tinguem un afectuós record per tots els fills del nostre poble que degut a les circumstàncies de la vida, sigui per malaltia o qualsevol altre impediment no ens poden acompanyar en aquests dies assenyalats i que no dubtam es sentiran entristits per no poder compartir l'alegria de les nostres festes.

Com a bons cristians aixequem una oració pel repòs etern d'aquells que durant l'any ens han deixat. I sortint del costum habitual volem recordar un jove, que donà la seva vida en acte de servei, en Daniel Camargo Adrover, que Déu el tengui a la glòria i que el seu sacrifici serveixi d'exemple per a tots i molt especialment per a la joventut.

Molts d'anys i bones festes.

Una abraçada ben forta.

Cosme Adrover Obrador, batle.

NOTES PER A UN ITINERARI BREU DEL PAÍS VALENCIÀ VERSUS LES ILLES EN TEMPS DE QUARANTENA (*)

A Blai Bonet i Antoni Vidal Fernando, tot recordant
una conversa a vora la mar de Santanyí.

Bona nit senyors i senyores.

Bona nit al poble de Santanyí.

Les relacions entre el País Valencià i les Illes es remonten molt profundament en el túnel del temps: des de sempre. La nostra història sempre ha anat lligada. Ara voldríem fer una petita excursió al voltant d'uns homes de lletres dels nostres dos països. Aleshores haurem d'iniciar el *flashback*, i introduir-nos en els difícils anys de la postguerra.

Manuel Sanchis Guarner, filòleg, estudiós de la cultura catalana i una de les figures cabdals de la història contemporània al País Valencià. A partir de 1943 es va establir a Mallorca gràcies a l'amistat amb Francesc de Borja Moll, però ja un poc de temps abans ja havia coincidit al penal d'Alcalà de Henares amb un escriptor popular mallorquí Pere Capellà, *Mingo Revulgo*. Recordem que Sanchis Guarner va sofrir la persecució i l'empresonament per no ser adicte al nou règim totalitari. Concedida la llibertat provisional s'estableix a Mallorca, en un exili a casa d'amics.

S'integra plenament a la vida intel·lectual de l'illa i ho podem veure en diversos aspectes:

-Diccionari Català-Valencià-Balear

Obra que és avui un dels monuments més sòlids i impressionants de la filologia catalana i de la romanística internacional. Realitzada entre mallorquins i valencians. Segons apunta Francesc de Borja Moll "L'activitat de Sanchis Guarner fou extraordinàriament útil no sols per a l'obra del Diccionari, sinó també per a l'orientació de la tasca dels joves mallorquins".

-Va estar de professor a ciutat a l'institut Joan Alcover d'alemany i francès.

dm
SANTANYÍ
ES CÒPIA
DIGITALITZADA

-Assessor de l'editorial Moll.

-Impulsor de vocacions i iniciatives literàries.

En això podem citar algunes paraules del gran poeta Josep Maria Llompart, pensa que paguen la pena: "...en arribar a can Moll, ens va rebre un desconegut, ben jove encara però ja prou gran per a nosaltres. Parlava amb un accent que ens era estrany -després vam saber que allò era valencià-, ens somreia amb un somriure una mica irònic i molt acollidor (...) Això devia ser cap a la darrereria dels anys quaranta. Però l'anar a veure En Moll -sempre massa enfeinat, massa apressat- fou ben aviat substituït per l'anar a veure En Sanchis, que mostrava cap a nosaltres una paciència benedictina. El tacte i l'habilitat de Sanchis Guarner eren extraordinaris. La política -ens deia sovint- podia separar-nos; però la cultura sempre ens unirà. De fet, va ser ell qui ens acostà a Llorenç Villalonga, de qui nosaltres en principi no volíem saber res i amb qui contraguérem finalment una amistat profunda. És de justícia proclamar ara que, si Villalonga fou recuperat per a la literatura catalana, va ser, en bona mesura, per la seva relació amb Sanchis. En Manolo sempre es va esforçar perquè tothom estigués bé amb tothom..."

-Publicacions sobre temes mallorquins

Un episodi oblidat és l'*Antologia de literatura medieval a Mallorca*, descobert recentment pels investigadors, que segons sembla ni M.S.G. ni Fr. de B. Moll mai van recordar, (o no van voler recordar): es tractava d'una antologia de la literatura medieval mallorquina, enllestida al començament de 1945, que tingué problemes de censura i que mai més se'n sabé res. Així de Borja Moll, el 20 de febrer de 1945, demana autorització a la Delegación Nacional de Propaganda de Madrid, per publicar aquesta antologia. El Delegado Nacional de Propaganda contestava, llegesc la nota directament:

"En contestación a su instancia, en la que solicita autorización para la publicación. (...) Esta Delegación Nacional de Propaganda a propuesta del Servicio correspondiente, ha resuelto: Autorizar en principio dicha publicación a reserva del envío de galeradas a ésta Delegación, haciendo referencia el número del expediente i fecha de éste oficio, en las que habrá puesto en castellano además del prólogo las notas críticas. Lo que comunico a efecto oportunos. Por Dios, España i su revolución Nacional-Sindicalista".

Moll sembla que no volgué doblegar ara a aquesta exigència aparentment tan estrafolària i va preferir que en aquell moment, quedés en el silenci. Per sort altres publicacions com *Els poetes romàntics a Mallorca*. Recull i antologia, Moll, 1950.

Monografies sobre cultura popular com *Els molins de vent a Mallorca*, 1955 o *Els parlars romànics de València i Mallorca anteriors a la Reconquesta*, 1951. I *Els poetes insulars de postguerra*. Antologia, Moll, 1951. Obra capdal per als poetes recollits com comenta de nou Llompart: "No cal dir que la publicació d'aquell llibre fou per a nosaltres un esdeveniment capaç de marcar definitivament les nostres vides. Ens començàrem a sentir escriptors gairebé importants i assumírem per primer cop, qui més qui menys, el paper de grup de resistència cultural que en aquella conjuntura ens pertocava. El grup, reduït, si es vol, als perseverants, no es va dispersar. No hi havia setmana que no ens reuníssim amb En Manolo, esdevingut l'amic cordial i el mestre que, en la fosca espessa de la postguerra, no haviem tingut. (...) Foren uns temps, malgrat tot, d'eufòria, d'il·lusions, d'esperances a prova de desencís".

Fruit d'aquesta dedicació i dels disset anys de treball fou la seua amistat amb escriptors mallorquins com Guillem Colom, Maria Antònia Salvà, Llorenç Villalonga o el mateix Camilo José Cela. Així com els joves escriptors que començaven com Blai Bonet i Bernat Vidal Tomàs tots dos fills de Santanyí, amb els quals els va lligar una forta amistat.

Llompart en una carta en homenatge a M. Sanchis Guarner comenta "Sempre que consider la teva obra i la teva humanitat em ve a la memòria la figura d'aquell mallorquí extraordinari que fou Marian Aguiló, i sempre he pensat que el viatge de Marian Aguiló a València va trobar, escolats anys i panys, la compensació justa i l'equivalent exacte en el teu viatge a Mallorca. Jo no sé quins aires haurien impulsat la cultura del País Valencià sense l'empenta que va deixar-hi el pas de Marian Aguiló en el temps difícil de la Renaixença; però allò que sé cert és que la cultura de les Illes no seria com és ara -i segurament hauria anat a mal borràs- sense el teu pas per Mallorca en el temps, encara molt més difícil, de la postguerra".

A partir de tots aquests esforços s'establiren uns lligams molt fructífers que arriben fins avui. Citarem alguns exemples d'aquells anys que ens poden situar en aquelles relacions tan fonamentals per al futur:

Publicacions. Un cas interessant d'anàlisi és l'*Almanac de Las Provincias*. És un anuari del periòdic del mateix nom que es publica regularment tots els anys des de 1880. En la postguerra i ja des del 1939 es publiquen sense cap problema poemes en català. Cosa totalment impossible a la resta dels Països Catalans. A partir de l'almanac de 1942, trobem escriptors -sobretot poetes- del Principat i de les Illes durant bastants anys: citem alguns dels mallorquins: Miquel Dolç, Maria Antònia Salvà, Guillem Colom, Miquel Ferrà, Miquel Gayà i molts més. Majoritàriament tenien prohibida la publicació dels seus poemes als seus territoris. Com a exemple de l'absurditat, tenim el cas de l'elegia "Mater amabilis" de Miquel Ferrà publicada a l'almanac per a 1944, que havia estat editada clandestinament a les Illes. Eren coses del franquisme!

Altres exemples de la connexió i la relació d'aquells anys, trobem a *Mediterráneo*, una revista que publicava la universitat de València, que va dedicar un monogràfic concretament l'any 1947, a Miquel Costa i Llobera en l'aniversari de la seua mort. Així podríem citar molts exemples.

Editorials. A nivell de publicacions de règim volia deixar ben clara la diferència entre el regionalisme "bien entendido" i la universalitat. La resposta a les traduccions d'altres llengües va ser contundent i gairebé sempre negat. Tanmateix, l'any 1953 es va esquinçar aquella xarxa repressora o van permetre l'autorització d'una traducció, *La cançó de l'amor i de la mort del corneta Cristòfol Rilke* de Rainer Maria Rilke, a l'editorial Torre de València. La traducció era del diplomàtic mallorquí Guillem Nadal. Fou una fita important, ja que és de les poques traduccions que es va publicar al País Valencià en els primers vint anys del franquisme.

Una iniciativa editorial ben interessant fou una petita plataforma anomenada *Acció Editorial Coordinada* de la qual formaven part diverses editorials de tot l'àmbit lingüístic, i la seua tasca era la distribució i publicitat dels llibres que s'editaven als tres països.

Homenatges. Escriptors valencians -aleshores joves promeses- Joan Fuster, Xavier Casp van prendre part en els actes commemoratius del centenari Costa i Llobera i Joan Alcover.

Universitat i altres institucions: mestratge del poeta i professor mallorquí Miquel Dolç fou important a la Universitat de València, per la seua categoria científica i per la sensibilitat de cara a la problemàtica nacional.

En Lo Rat Penat, des dels inicis de la dècada dels cinquanta organitzava uns cursos de llengua i literatura catalanes, auspicats per l'escriptor Carles Salvador. Aquesta iniciativa van tenir un gran èxit. A la clausura dels cursos es convidava a una personalitat a fer una conferència sobre qualsevol aspecte de la nostra cultura. El tant per cent de personalitats tan del Principat com de les Illes és important.

I tot això solament és una petita mostra de l'eficàcia i profunda relació entre la nostra gent, que a banda, de pronunciar el bell catalanesc amb un accent diferent, som un mateix poble.

Esperem que l'obra d'aquests escriptors i tants altres (valencians, mallorquins, catalans), que molts d'ells han desaparegut físicament, però el seu exemple i mestratge perduren, que com diuen uns versos d'Entre el coral i l'espiga del poeta de Santanyí Blai Bonet que dedica al filòleg valencià "Que el batec de la sang/ no sia sols un trist cavat d'aixada!" i també tot utilitzant els mots d'un altre escriptor mallorquí, Damià Huguet, tots aquests intel·lectuals, i això és un dels bagatges que ens han deixat- sabien que escriure és una acció, i que escrivint es fa possible la frescor activa i diària d'uns països que tenen en l'idioma i la cultura la millor de les armes.

Moltes gràcies.

Josep Ballester
Universitat de València

(*) *Parlament pronunciat el dia 20.04.96 en motiu del lliurament del premi "Bernat Vidal i Tomàs" de poesia.*

La Verge i l'infant Jesús. 1942

Juli Ramis. (Sóller, 1909, - Palma, 1990)

Col·l. P. i B.

L'art a Santanyí

JOAN SALOM I FERRER, POLIFACÈTIC. i II

Miquel Pons

Obra menor

Antany, per sant Jaume, em vaig apropar a la persona i a l'obra de l'escultor santanyiner, Joan Salom i Ferrer. Llavors aportava dates i dades de les escultures de Joan Salom a Santanyí, s'Alqueria Blanca i Consolació. Romanien altres obres i algunes notícies. Obres majors i obres menors presents a la documentació parroquial de Santanyí i a la documentació particular.

Andreu Ponç i Fullana aporta l'autoria de Joan Salom a Cana-lobres, Sant Francesc, 1860, desaparegut, tabernacle de Sant Josep per a la procesó del Corpus, un Sant Josep, 1854, i aquest any la glòria del altar major (tela circular de la Santíssima Trinitat). 1860 compra llenya per valor d'11 lliures, 4 sous i 6 diners per obrar un Sant Josep⁽¹⁾.

També, Andreu Ponç i Fullana, ens acosta a una signatura de *Juan Salom* a un mur de l'església nova de Santanyí.

El mateix Joan Salom treballa en la decoració i, possiblement, en el muntatge del betlem a la capella veïna de la de sant Sebastià, el 1863.

Adhuc 1863. *Son data ocho libras once s. dadas al maestro Juan Salom por un trabajo y pinturas en el arreglo de dicha capilla.*

Es refereix a la capella del betlem.⁽²⁾

Feines més de fuster que d'escultor s'esmenten al meu treball: *L'orgue de Jordi Bosch a Santanyí.*⁽³⁾

A mt. *Juan Salom* per adobs 95 11.18 s. "Notes històriques de Mísser Llorenç Bonet". Arxiu de Ca'n Ferrareta. Nota facilitada per Andreu Ponç i Fullana.

Mes: Segons relació N° 13 de dia 30 de Mayx de dit any (1839) per dip^o del Ayuntamiento per adops del orga fets per Mestre Juan Salom qe. en la adjunta nota se expresen. 5 1.10 s.

Mes: Seg. N° 5 á Mestre Juan Salom per remendar el orga en 20 abril 1845 ⁽⁶⁾

Nota del gasto se ha fet per la Obra de la Iglesia desde que entra Economo de esta Parrqa. el Dr. Sebastià Oliver comensam en el mes de setembre de 1839.

5.- Son data 7 11. 17 s. dadas a Juan Salom per diferentes trabajos de su oficio de carpintero en el organo 7 11. 17 s. ⁽⁷⁾

Data de 1853 y 1854

Son data una libra y diez y ocho sueldos segun relacion de Juan Salom carpintero por arreglar ocho canalobres y los machones del organo. 1 11. 18 s. ⁽⁸⁾

Entre altres:

Data 1854. A Juan Salom per la culata de la campana petita 7 11.6 s.

1858. Son data 11 11. 13 s. al carpintero Juan Salom per la maquina hecha para tocar las campanas. 11 11. 13 s.

1839. Mes. Segons relació N° 3 de dia 7 de Nove. de dit any per distints adops per fer Mestre Juan Salom qe. en ella se espresen. 1 11. 12 s. ⁽⁷⁾

Gener 1852. 3-A Juan Salom, fuster per treballs del seu ofici: 2 11. 5 s.

Data 1857. Son data 7 11. 17 s. dadas a Juan Salom por diferentes trabajos de su oficio de carpintero en el organo. 7 11. 17 s.

1865... a Juan Salom 2 11. 1 s.

Culto y fabrica 1853-1898.

Son dada 29 11. 9 s. dadas al carpintero Juan Salom para la construccion de la gloria del altar mayor: 29 11. 9 s.

Data 1859.

5° a Juan Salom carpintero 7 11. 15 s.

Data 1860

5° A Juan Salom carpintero 6 11. 2 s.

Data 1862.

2° a Juan Salom, fuster... 13 11. 11 s. ⁽⁷⁾

Si Joan Salom morí el 1867 difícilment podria haver treballat el 1871 a la Casa Santa manada bastir per rector Cerdà.

Obra civil

Segons informació oral rebuda de l'historiador i cronista de la Vila de Santanyí, Bernat Vidal i Tomàs, seria obra de Joan Salom l'Agnus Dei de sa Porta Murada, acompanyat d'una "redondilla".

*Soy cordero figurado
en su perfecto nivel,
de Santanyí pueblo fiel
por sus armas figurado ⁽⁹⁾*

L'obra de Joan Salom a Cas Concos des Cavaller, s'Horta, Capdepera.

Joan Salom treballà per a l'església de Cas Concos des Cavaller. Mentre se li atribueix la figura de la Immaculada de l'altar major, sens proves documentals, si hi ha documentació per a la figura de sant Josep, anterior a la imatge del Patriarca de Salvador Torres.

A la nota 6, de Festes patronals de Cas Concos d'es Cavaller. Dedicades a Sant Nicolau de Tolentí. Sermó històric que predicà a la corresponent església Mn. Cosme Bauçà i Adrover, dia 7 de setembre de l'any 1919, l'autor recorda que la figura de la Puríssima, molt deteriorada, es guarda a la casa d'Antoni Bennàssar, Galerí. L'actual data de 1861 i fou beneïda el 27 d'octubre. ("Efemérides del senyor Jordi Veny i Maimó, any 1886"). ⁽⁹⁾

Segons mossèn Cosme Bauçà i Adrover la imatge de la Immaculada és original de Joan Salom:

...el altar mayor desde un principio está dedicado a la Inmaculada Concepción de Maria, estatua costada en 1813 por el honor Miquel Caldentey de Son Sard, ejecutada creo por el fecundo artista Juan Salom de Santanyí, en nuestros días retirada, pero religiosamente conservada en casa del honor Antonio Bennàssar-Galerí. En 1829 inaugurose el retablo actual, de manpostelería, hechura de los maestros Lorenzo Rovira (albañil) y Gabriel Adrover de Can Alou (carpintero y pintor) produciendo la oferta 95 11. 5 s. 5 d. ⁽¹⁰⁾

Tambe l'historiador Bauçà i Adrover dóna com obra de Joan Salom (a) Mosson, de Santanyí, la Mare de Déu del Roser i li sembla de l'esmentat Joan Salom la Verge del Roser, de la parròquia de s'Horta, que presideix el retaule antic procedent d'una església de Manacor.⁽¹⁰⁾

És impossible estudiar la figura de la Immaculada si no es conserva ni consta a la documentació. Per altra part si està documentat el nínxol:

1838. Yo abax firmat confes haver rebut de Juan Obrador alias Xamoria (sic) (Xamerrí) obrer de les Animas (era obrer de l'Obra) coranta libras per el ninxo de la purissima 29 marzo 1838. Juan Salom.

Nota: A diligencias del señor Josep Rosselló se feu el ninxo que existeix de La Purissima de este oratorio treballat per Mestre Juan Salom natural de Santañy. Son valor cuarenta lliuras. Estas se pagaren de varios benefactores, posant solament la Purissima del seu deposit sis lliuras. Se posa en el seu lloc dia dotze Agost de 1838.

Ita est: Josep Rosselló. Exclautrat de Franciscanos⁽¹¹⁾

1839. Mes per gasto de dur el Ninxo de la Purissima de Santañy 2 11. 8 s. 6 d.

Per el pintor: Per jornal i bestretes sevas 2 11.

Mes per les compres de casa de mestre Juan, per oli, sabó, aygua cuita y per donarli dinar 16 s.⁽¹²⁾

Yo abax firmat confes áver rabut ochenta libras del Honor Gien Caldentey 15 setembre 1839: son per Sant Josep nou. Son 88 lls.

Las ochenta libras arriba expresadas son de las acap-taris qe. han echo á favor de Sant Josep.

Miquel Obrador Pro. testimonio.⁽¹³⁾

La imatge de sant Josep de Joan Salom recentment ha estat instal·lada en les noves dependències de la parròquia des Cavaller i guarda una certa relació amb el sant Josep de la parròquia de Sant Bartomeu de ses Salines i no seria atrevit atribuir-la al polifacètic Joan Salom.

Per acabar la relació d'obres conegudes de Joan Salom i Ferrer, de Ca's Mosson, conegut per l'alias es Trepan, ens resta una notícia sobre un sant Francesc de Capdepera. El bibliòfil felanitxer Joan Cerdà guardava un rebut de Joan Salom per un sant Francesc, de

l'església de Capdepera. Els meus intents de localitzar el sant Francesc a la parròquia gabellina han resultat infructífers.

Cala Figuera

Estiu 1996

**Escultura de sant Josep,
original de Joan Salom i Ferrer,
(Santanyí, 1792-1867),
que es conserva a la parròquia del Cavaller.**

Fotos Maimó.

NOTES:

(1).- *L'escultor Marc Servera i Vila*. "Dies i coses". Núm. 50. Calonge. 1996.

(2).- "S'Escarràs". Núm. 15. Hivern 1995. Santanyí.

(3).- "Estudis Baleàrics". Vol. 25. A.V. Apèndix documental. 14. 1987.

(4).- A.P.S. *Nota del gasto se ha fet per l'Obra...*

(5).- A.P.S. *Cargo. Libro de los ingresos ocurridos en la obra de la Iglesia parroquial de esta villa que da principio en 7 mayo de 1849.*

(6).- A.P.S. *Culto y fabrica*. 1853-1898.

(7).- A.P.S. *Llibre del gasto de la Obra de la Nova Iglesia Parroquial de la Vila de Santanyí, qe. se comensa y se posa la primera Pedra dia 25 de Juriol de 1786.*

(8).- Segons l'informador l'Agnus Dei estava destinat a s'Abeurador edificat quan governaven els Viles des Rafal i els de Ca'l Senyor Damià. A l'entrada dels Parres i adversaris dels abans anomenats, no cregueren escaient col·locar-lo al lloc destinat. Segons els vells el baix relleu va rodolar per la porxada de Ca'n Parra fins que l'instal·laren a sa Porta Murada.

(9).- Edicions del sermó de mossèn Cosme Bauçà: (Felanitx: Estampa de Bartomeu Reus, 1920) i (Felanitx, Gráficas Llopis S.A. 1989, a cura de Miquel Pons i Bonet).

(10).- *Historia de Felanitx*. (Felanitx, Imprenta de B. Reus. 1922, 5 Tomo II.) Pàgs. 239, 240, 266.

(11).- *Libra de la Obra del Oratori de Cas Concos 1811*. (des de 1835 a 1867 seguint l'ordre cronològic). Transcripció literal de Miquel Lladó i Ayarte: *Som des Concos* i IV. "Coses Nostres" 67. (Felanitx, Gràfiques Llopis. S.A. 1995)

(12).- O.C.F. 103 A.

(13).- O.C.F. 16 A.

PAGESOS

*E*stalviar per comprar una quarterada més de terra era la il·lusió de molts dels nostres avis. Si un any les ametlles anaven cares i si podien engreixar un parell de porcs per vendre, aviat ja s'interessaven per veure si hi havia res venal. Malgrat la terra sigui generosa, costa molts esforços i suors el treure-li el fruit. Així i tot, els pagesos estimaven de bon de veres la terra que els sustentava. "La terra sempre serà terra" deien els vells, volent dir que quan no hi hagi jornals, quan totes les altres coses modernes ens fallin, quan no tendrem altres llocs de feina, la terra encara hi serà.

La gent que viu del treball del camp i es guanya el pa de cada dia treballant la terra ha minvat ferm als nostres pobles. Les circumstàncies que han produït aquest canvi són prou conegudes i no cal repetir-les. Però fins fa pocs anys, la majoria d'homes i de dones del terme de Santanyí i de quasi tota Mallorca han estat pagesos.

La major part dels pagesos que hi ha ara per aquí, són petits propietaris que sembren les seves pròpies terres, i a part la modernització, fan la feina més o manco com sempre. Però a les possessions de la nostra contrada les coses han canviat molt i s'han anat perdent alguns costums antics que molts no coneixem. Amb el desig de saber un poc la manera de treballar i viure tradicionals a una possessió abans que arribés la mecanització, hem acudit a tres homes que han viscut aquella època, es tracta de l'amo n'Antoni Burguera Rigo, llombarder, que va ser cinquanta-quatre anys pastor a sa Vall, l'amo en Sebastià Bonet Bonet, de ca l'amo en Simó de can Marranxa de s'Alqueria Blanca, que de jove va fer de roter en es Rafal i a l'amo en Sebastià Serra Puigserver que està d'amo a Son Danusset.

Per la Mare de Déu de setembre, data coneguda popularment com a el dia de la Mare de Déu de ses llogues o de la Mare de Déu dels missatges, és quan es fan els canvis d'amos i dels missatges a les possessions. El motiu de fer-se els canvis en aquest dies és perquè a mitjan setembre s'ha acabada la collita, comença el nou cicle agrícola i s'inicien els preparatius per la nova anyada.

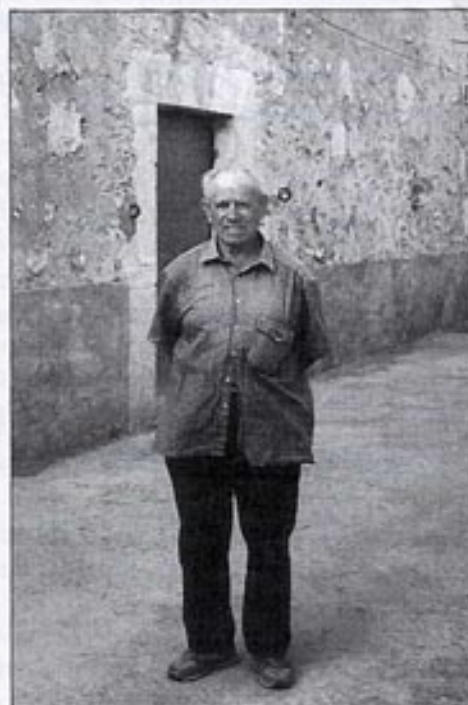
L'amo pren la possessió a mitges amb el senyor; quasi sempre van a la meitat per cadascú. Es reparteixen els beneficis que produeix la casa. El senyor hi posa la finca i l'amo hi posa la feina. Si és una possessió petita, l'amo i la seva família segurament podran fer tota la feina, però si la finca és gran, es precis tenir treballadors llogats. A vegades tenen jornalers per fer una feina determinada o pel temps de messes, però generalment són homes llogats per tot l'any i que coneixem com a missatges. Temps enrera, els missatges vivien sempre a la casa de la possessió: menjaven de la taula de l'amo, i dormien a la palla dins el sostre. El tracte era que els missatges anaven mantinguts de cap a cap d'any i si algun dia no menjaven a la casa els donaven un pa petit per dur-se'n.

El pastor

A una possessió mitjana com Son Danús, amb una guarda de cent cinquanta a dos-centes ovelles tenien un pastor. A sa Vall que tenien al voltant del milenar eren necessaris quatre o cinc pastors.

El pastor manava a pasturar les ovelles. A l'hivern pasturaven de dia i a l'estiu, per allò de la calor i les mosques, de dia sestaven i a la posta de sol amollaven els animals. Quan una tanca s'havia de llaurar, abans hi passaven les ovelles perquè la deixessin neta d'herbes. Després de segar es menjaven el rostoll i estojaven els trossos destinats a pastura per quan ho haguessin de menester.

El pastor i el seu ca són inseparables per comandar un ramat. El mateix pastor és qui alliçona el seu ca a força de paciència, càstigs i recompenses. Un ca ben ensenyat obeeix

fidelment el pastor i amb un parell de mots, senyals o llançant una pedra l'animal comprèn perfectament el que ha de fer i és capaç de fer arremolinar una guarda que està escampada o fer-la passar pel portell o vigilar que les ovelles no passin del tall que es guarda.

Hi havia pastors que presumien de tenir uns bons gaiatos: de reforçats, de ben fets i polits o de més fins pels diumenges. El mateix pastor era qui es procurava els gaiatos i la pellissa. Quan a un ullastre veia un verdanc dret i tendre que tengués un ull bo per fer el ganxo, ja li doblegava aquest ull, el deixava fermat i esperava que agafés el gruix adequat i que el ganxo hagués pres la forma voltada per tallar-lo. El deixaven assecar, i llavors l'arreglaven tallant-li els brots i amb un vidre el feien net de grops i el polien. La pellissa la feien d'una pell de cabra i, a vegades, també d'una ovella, si se'n moria alguna que fes poc temps que l'havien tosa i tenia la llana de la llargària escaient. Una vegada llevada la pell de l'animal mort li donaven un tractament llarg i meticulós, que es diu morar, que conserva la pellissa i la fa suau. El procés consistia en salar la pell quan era arrancada de l'animal mort, llavors la rentaven a la mar i una vegada eixuta l'untaven ben untada d'un producte químic que es diu alum. Llavors li posaven dos trossos de corretja i una sivella i ja tenim la pellissa per guardar-se de la pluja i abrigar-se del fred.

Quan l'amo creu que és l'hora, el pastor passa els xots amb la guarda o els separa, si és el cas, procurant tenir les ovelles que n'han de fer i les que tenen els mens petits a les pastures millors, perquè les bacives no necessiten tant de bon menjar.

Segurament la temporada més delicada pel pastor sigui quan neixen els anyells, perquè ha de vigilar cada una de les ovelles que tenen nadons i tenir compte que no tenguin res de nou.

Les ovelles feien anyells un pic cada any i quan aquests eren grossos els llevaven de la mare i llavors era l'hora de munyir. Munyien durant cinc, sis o set mesos. A sa Vall desmamaven per sant Antoni i munyien fins a sant Joan. Per munyir feien passar les ovelles per l'apré una darrera l'altra i el pastor una mà a cada mamella anava sucant la llet. Munyien dues vegades cada dia i cada vegada feien dues passades per totes les ovelles. Les ovelles quan eren fresques de llet eren males de munyir i a mesura que anaven passant les munyides la feina tornava més bona de fer. De la llet munyida en feien formatge, brossat i llet formatjada. A Son Danús feien formatge per menjar tot l'any a la casa i era el pastor que juntament amb la

madona feien el formatge. A sa Vall, com que treien molta de llet, i els pastors no podien donar abast, hi havia formatgers que eren els que feien el formatge.

El pastor també era a qui li tocava pastar i enforar el pa. Pastaven per una setmana. A Son Danús feien dotze pans de més de dos quilos cada un i a sa Vall en necessitaven més de seixanta.

Que en el gerrer de la cuina no hi mancàs l'aigua, era un deure del pastor.

Era costum a moltes de possessions que els pastors tenguessin una barquera, deu o dotze ovelles que eren propietat seva i pasturaven mesclades amb les de l'amo, així al temps que el pastor guanyava un poc més augmentava el seu interès pel bé de tot el ramat.

Fita important era el dia de les tonedures. Una vegada en l'any, a la primavera, quan els dies s'allarguen i comença a fer calor, es fa la tosa de les ovelles. Per aquest esdeveniment s'ajunten amb els homes d'altres possessions que s'ajuden i s'intercanvien la feina.

Parellers

De la grandària de la possessió depenia el nombre de missatges. A Son Danús solia haver-hi tres parellers, un dels quals era el pareller major. El pareller major, era l'home de confiança de la casa, el qui manava els altres missatges. El matí era el primer que s'aixecava, feia foc a la cuina, llescava les sopes i llavors cridava els altres missatges i en haver berenat tots, distribuïa la feina que l'amo havia ordenada.

Una hora abans de fer claror s'aixecaven els altres parellers, que generalment dormien

a dins la palla, donaven menjar a les bèsties, preparaven la llavor, si havien d'anar a sembrar i llavors, anaven a la cuina on berenaven tots plegats d'una bona platada de sopes escaldades. Començant a fer claror junyien els carros i ja eren partits cap a la feina. Si eren a prop, els migdies anaven a dinar a les cases, però si eren enfora se'n duïen pa taleca. El dinar i el sopar a la casa era de cuinat tota la setmana. Els que dinaven en el tall de la feina se'n duïen pa amb formatge, camaïot o sobrassada i dinaven a un recés o a una ombra.

Com bé s'entén, la feina principal del pareller era la de guiar el parell, sobretot per llaurar amb una colla de bèsties, quasi sempre muls o mules que junyides a l'arada eren la força motriu per anar remonent la terra, un solc al costat de l'altre. Amb unes corretjades per fer anar desxondides les bèsties i un rastell per desembossar l'arada per amunt i per avall tot el dia.

*En Vermei diu an en Ros:
-ves alerta a sa llendera,
que aquell qui mos ve darrera,
sap que és de poc piadós.*

Tant si hi havia sabor com no, pel setembre ja començaven a llaurar alguns camps per tenir-los a punt quan fos l'hora de sembrar la xeixa, l'ordi o el blat. Més endavant, si hi havia bona sabor, es sembraven les faves. Les faves les sembraven sense necessitat d'una llaurada prèvia. Les faves necessiten molta de llacor i per això hi tiraven abono al mateix temps de sembrar-les. L'arada obria un solc on un home o una dona amb la mà anava tirant la llavor darrera l'arada. Quan eren al cap del tornall, la persona que havia donades les faves agafava el guano i partia davant les bèsties llançant-lo damunt les faves que abans havia tirades. Així les faves i el guano romanien dins el mateix solc i quedava un solc sembrat i un de buit.

Sembrar, esterrossar, llaurar les faves i fer guaret i tota casta de feina on fos precisa l'ajuda de les bèsties, eren feines pròpies dels parellers. El llaurar d'estiu era molt bo per fer neta la terra del gram, dels colissos o cames-roges i tota casta d'herba d'arrel fonda.

El temps de segar tothom segava, i quan arribaren les màquines segadores també eren un parell i un pareller els qui segaven. L'home anava assegut a la cadireta de la màquina i al temps que tombava els brins i tirava les gavelles, guiava les bèsties.

Amb el carro gros, tirat pel parell garbejaven, portaven les

garbes a l'era, fent garberes al voltant de l'era. Les garbes que formaven la garbera havien d'estar col·locades de manera que en el cas d'algun ruixat, l'aigua llenegàs i la humitat no entràs a l'interior de les garbes.

Per batre a damunt l'era, normalment junyien dues bísties a una perxa amb dos carretons de batre, però a les possessions grans empraven quatre bísties junyides a dues perxes. Cantant, cantant, els parellers havien de tenir bon trany per fer que els carretons passessin per tots els redols de l'era per esflorar bé les espigues i fer la palla menuda. Com més sol feia i el temps anava més sec, millor; i en tres o quatre hores de revoltar, quedava tot batut.

-A son Danús, en un dia batíem 25 o 30 cavallons d'ordi; 20 si era xeixa i 30 si eren faves. Ses garbes de possessió, com que se solien fer a escarada, eren un poc més petites que ses des pagesos particulars. Només hi posaven cinc gavelles sense fer restreta. Era per fer més via i guanyar més doblers.

Si per mal temps o per altre motiu no podien fer feina amb els muls o mules, els parellers sempre tenien altres feines per fer per la casa o pel camp: arreglar les guarnicions o les arades, untar les rodes del carro, fer vencisos de càrritx, anar a tallar llenya per fer foc en el forn.

Per ser considerat un bon pareller, a més de fer molta de feina, un home havia de manar les bísties ben netes i lluentes, les guarnicions ben adobades i untar-les adesiara amb passetja de porc perquè fossin suaus i durassin molt. El llaurar dret i tenir els animals ben aregats per tal de què amb unes poques indicacions fessin totes les coses que fos necessari, donava molta categoria als parellers.

Igual que el pastor tenia un grapat d'ovelles seves entre la guarda de l'amo, també els parellers solien tenir una rota que sembraven els diumenges i dies de festa on podien guanyar-se un sobresou.

Porquer

Lel porquer solia ser un allot o jovenell. Guardava els porcs, els manava a pasturar, se'n cuidava de collir-los figues de moro i fer-los-hi el segó. Una bona guarda de porcs negres no faltava a cap possessió.

El porquer solia ésser un allotell al qual la resta de missatges feia un poc de llenya damunt i ben segur que la seva soldada era ben justeta.

*Porqueret de la pellissa
el temps que seràs porquer
no guanyaràs cap doblar
i aniràs descalç a missa.*

Una vegada llevades les garbes d'un tros de sementer, els porcs anaven primer que les ovelles a pasturar les espigues que romanien en terra. El temps de figues, els porcs pasturaven per davall les figueres i quan les figues de moro eren madures, el porqueret les collia, i moltes i mesclades amb farina d'ordi i faves, engreixava els porcs per fer les matances.

Per sant Joan, separaven els porcs per engreixar aquell any dels que quedarien per l'any següent. Els que s'havien d'engreixar per fer matances anaven dins la soll i a força de figues de moro, farina d'ordi i rutlons remullats, ben aviat els porcs posaven bona esquena i uns baixos que quasi s'arrossegaven per terra. Els porcs que no eren escollits per engreixar, amb un parell de truges seguien pasturant per la marina.

A les cases de la possessió quasi tot el dia hi havia foc a la llar: per cuinar, tenir aigua calenta i escalfar-se a l'hivern. El porquer havia de tenir cura que el llenyer de la cuina mai hi mancàs la llenya. Per això era l'encarregat de trossejar-la, fer-ne feixos i entrar-los.

Oguer (egüer)

Lra el pastor de les egües de cria. A les possessions hi havia una guarda d'egües, de cavalls, de muls i de mules. Els animals joves estaven amb la guarda un any i mig o dos anys i llavors eren venuts o posats a la feina.

El temps de forratges es marcaven uns solars a dins el sembrat de forratge i les bísties pasturaven una temporada a cada parcel·la.

*De porquer m'han fet oguer
i guardador de pollins.
Per passar-me més endins
ara m'han fet femater.*

Bracers

Eren els missatges que estaven llogats per fer feines amb els braços. Escampaven els fems, tallaven els romaguers, feien nets els camps de les pedres que les arades arrabassaven, tiraven el gra, segaven i batien, s'ajuntaven amb l'estol de collir les ametlles i tota casta de feina que anàs sorgint a la casa.

A vegades eren missatges de tot l'any però també hi havia casos de gent llogada per les messes o per feines concretes.

Una feina que ocupava a molta gent, era entreccavar les faves. Passaven l'arada amb orelles pel mig dels solcs de les faveres i llavors les xarcoladores amb una xapeta entreccavaven les faveres i les feien netes de cugula i altres males herbes.

Durant les vetllades, mentre resaven el rosari, quasi sempre hi havia feines que fer per tota la gent, a l'hivern a devora el foc de la cuina i a l'estiu a la fresca davall un parral pelaven faves per menjar, adobaven figues per assecar, feien vencisos de càrritx o canyissos de caramuixes, trossejaven garroves i pelaven ametlles. Les peladisses d'ametlles moltes vegades es convertien en una petita festa, un dia a una casa i un altre dia a una altra s'ajuntaven els veïnats per pelar les ametlles. A la fresca, posaven una canyissa grossa plena d'ametlles per pelar. El joven, que tenia poques ocasions per reunir-se, aprofitava aquestes ocasions per festejar o fer l'ullet a aquell o a aquella que li agradava i, entre rialles i bromes passaven les vetllades que ben sovint acabaven menjant-se una síndria grossa i un poc de ball de pagès.

La tradicional pietat rural era ben conservada. Resaven el Parenostre abans de les menjades, les tres Avemaries al migdia i el Rosari després de sopar. -A sa Vall tots es diumenges a les dotze des migdia abans de dinar mos reuníem per resar el rosari tots plegats.

Figueraleres

Les figueres sempre han estat molt apreciades i els pagesos han tengut sempre un especial esment dels figuerals. Les figues de cristià eren element essencial per engreixar els porcs i també era un menjar quasi quotidià dels homes i de les dones de la

pagesia. Les millors figues per menjar verdes eren i són les bordisots negres, les de coll de dama i les de la senyora. Per assecar i fer acops, les millors són les peretjals i les renyequés. Les figues flors per primerenques, i les martinénques per tardanes també són molt apreciades.

A les possessions solien cedir les figues a les figueraleres. Dones i vegades també homes que les recollien per un percentatge del fruit. Si les figues es repartien sense assecar, de cada quatre paneres una era per les figueraleres i les altres tres eren per l'amo. Si el repartiment es produïa una vegada seques, es feien tres parts de les quals una era pel treballadors i dues per l'amo.

Abans que la possessió de can Marines s'establís, l'amo en Simó de can Vellana, la seva dona i les seves filles foren molts d'anys els figueralers d'aquesta casa. Quasi tot el mes d'agost, tres o quatre persones, amb un ganxo i un paner, voltant, voltant la figuera, collien les figues així com anaven madurant. A les figues les duïen a la casa si s'havien de repartir verdes i als sequers si s'havien d'assecar. Perquè el fruit no es malmenàs, no convenia transportar-lo amb el carro. Per això les traginaven amb una somera amb unes beaces i quatre paneres grosses.

Al sequer tenien quatre o cinc-cents canyissos fets de caramuixes i verdancs d'ullastre fermats amb joncs. Les figues que s'havien de guardar per menjar la gent, s'adobaven i es componien damunt els canyissos; les que eren pels animals s'assecaven tal com venien. Si s'apropava una tempesta o es sospitava que pogués amollar algun ruixat, s'havia de procurar arraconar els canyissos per no banyar les figues.

*Un pobre figueraler,
passa la vida penada
perquè en veure nigulada
ja pot córrer a entrar es sequer.*

Perquè no es corquessin i una millor conservació, les figues seques es passaven pel forn, es torraven un poc i llavors es rentaven amb aigua-sal. A dins coves i alfàbies, es col·locaven ben compostes mesclades amb trossos de fonoll o amb llavors d'anís, les figues que durant quasi tot l'any menjava la gent. Els rutlons pels animals els guardaven a un caramull o dins caixons de fusta.

Roters

Les roters són pagesos que cultiven un tros de terra "rota" dins el predi d'un altre durant alguns anys, generalment pagant al propietari una porció convinguda del que hi cull. Cada rota solia ser d'una quarterada, generalment terra prima i allunyada de les cases de possessió. El sistema de rotes tenia diverses característiques contractuals segons els diferents pobles mallorquins. A la nostra contrada, el benefici o preu que el propietari demanava al roter solia ser doble: el censal, consistent en una cinquena part de les garbes obtingudes, i el deume, que era la desena part de tot el que es collia a la rota.

La possessió des Rafal tenia moltes de rotes amb roters de Santanyí, s'Alqueria Blanca, Calonge i sobretot des Llombards. L'amo en Sebastià Bonet, de jove va conrear rotes an es Rafal.

-Mon pare i es conco en Tomeu de can Marranxa, molt abans de jo néixer ja tenien rotes a dins es Rafal. S'hi feren una barraca on hi podien romandre quatre bísties i quatre homes. Tenia una cisterna, un llum d'oli i un escalfapanxes i el temps de sembrar hi quedaven. Jo en una ocasió hi vaig estar tota una setmana fent feina a ses rotes i romaniem a sa barraca. No mos rentàvem de tota sa setmana. Mon pare havia feta una caixa i mos en dúiem tres o quatre pans, arròs i fideus i moltes figues seques. Es vespre sempre sopàvem d'aguiat i qualche vetllada anàvem a estar una estona a ses cases.

-Es dilluns partíem de s'Alqueria a les quatre des de matí amb so carro cap an es Rafal per llaurar o sembrar. Quan era temps de garbejar partíem a la una de sa nit, amb so carro de bastimenta, carregàvem vint-i-una garba i a les nou tornàvem ser a s'Alqueria. Descansàvem un parell d'hores i en haver dinat tornàvem partir per fer un altre viatge. De carregat nosaltres sempre feiem el camí a peu.

am
SANTANYÍ
ES COPIA
DIGITALITZADA

A l'hora de repartir-se les garbes el garriguer, en representació de l'amo, i el roter feiem els caramulls i se'ls repartien segons allò que havien acordat.

-Per aquell temps el qui duia es Rafal era l'amo en Miquel Clar des Rafal, que ja havia nascut allà i es duen molt bé amb mon pare, les nostres rotes eren bastant bones, si era bona anyada podíem treure de quinze a vint cavallons d'ordi o de mestall per cada rota sembrada. Teníem deu rotes: dues a nes Clot des Ravellar, una a sa Bassa Cota, una an es Pins de ses Fosses, una a sa Pleta Rodona, una an es Camp Roig, una an es Camp des Pi, una a sa Pleta de sa Torre i una a ses Guàrdies.

♦♦ ♦♦ ♦♦ ♦♦

Que ho ha estat d'agradós escoltar les recordances d'aquests homes, tan humanes i tan plenes de saviesa que els ha donada la terra que ells, durant tota la seva vida, han anat regant amb la suor del seu front. Que de bo que per la nostra part haguem sabut transcriure fidelment el que ells ens han contat. Nosaltres, amb aquestes modestes paraules, volem retre homenatge a tots els pagesos i pageses dels nostres pobles que durant anys i més anys han solcat els sementers per fer-los fruitar. Si a l'hora de recordar la gent pagesa hem col·laborat perquè els més joves puguin conèixer un poc més la vida de la gent del camp, que amb la seva feina de molts anys ens han deixada l'heretat rebuda, estarem ben satisfets. I si a més, aquests testimonis serveixen per amarar-nos d'estimació en vers la nostra terra, pensam que s'haurà valguda la pena.

Marc Vallbona Adrover

—♦♦♦♦—

FESTES DE SANT JAUME - Santanyí 1996

Programació dels actes a celebrar els dies 16, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, i 28 de juliol i 3 d'agost, sota el patrocini de l'Ajuntament

DIMARTS, dia 16

A les 17'30 h.- • Acte de dedicació d'un carrer de Cala Figuera a Daniel Camargo i Adrover

A les 18'00 h.- • MISSA en honor de la Mare de Déu del Carme, a l'església de Cala Figuera.

DIVENDRES, dia 19

A les 19'30 h.- • Obertura del "MERCADET" a benefici de les obres de la parròquia a can Jaume Antoni. C/. Portell, 11

A les 20'00 h.- • Inauguració de l'EXPOSICIÓ DE PINTURES de Juan Manuel Pastor. Sala d'exposicions de "La Caixa"

A les 20'15 h.- • Inauguració de l'EXPOSICIÓ *Santanyí avui*. Fotografies d'en Jaume Bordoy on es representen alguns aspectes de la vida quotidiana de Santanyí. Casa de Cultura.

A les 22'00 h.- • PREGÓ de la Festa de Sant Jaume a càrrec de mossèn Sebastià Salom Mas, Vicari Episcopal de la quarta zona. Tot seguit, recital de música tradicional mallorquina pel grup *Al Mayurqa*. Escola de Música

DISSABTE, dia 20

A les 18'00 h.- • Concurs de natació i jocs per a nins i nines a les piscines municipals.

A les 23,00 h.- • VERBENA ROCK. Actuaran: *Tots Sants, Fora des Sembrat i Lax'n'Busto*. Al Camp d'esports

DIUMENGE, dia 21

A les 18'00 h.- • Festa per a la GENT GRAN. Demostració de gimnàstica. Participaran tots els majors del terme de Santanyí que han fet el curs de gimnàstica sota la direcció de la monitora Miquela Bover. En acabar, refresc per a la gent de la Tercera Edat. Organitza l'Associació de Majors de Santanyí. Pavelló esportiu.

A les 22'00 h.- • Vetllada Popular de música i ball organitzada per Ordi Broix. A la plaça Major. Actuació d'*Ordi Broix - Cançons - romanços*.

DIMARTS, dia 23

A les 19'00 h.- • CONCURS DE DIBUIX per a nins i nines a la Plaça Major. Organitza l'associació de mestresses de Casa "Nuredduna"

A les 22'00 h.- • OBRA DE TEATRE. El grup de confirmació Espigues del 79 interpretarà l'obra teatral d'en Joan Mas SA PADRINA. Camp d'esports.

DIMECRES, dia 24

A les 18'00 h.- • Sortida de dimonis i caparrots acompanyats pels *Xeremiers de Sencelles*.

A les 19'00 h.- • Corregudes de cintes i jocs per a nins i nines. Per les cintes es repartiran números per determinar l'ordre de participació.

A les 22'00 h.- • Presentació del llibre de poemes "PAPALLONES DE DILLUNS" de Marisol González, guanyadora de l'XIè certamen de poesia "Bernat Vidal i Tomàs". Farà la presentació Joan Garí, escriptor. Sala d'actes de l'Ajuntament.

A les 23'00 h.- • VERBENA "camp". Intervindran Tumbet de Solfa i Rodamóns. A la Plaça major.

DIJOURS, DIA 25 FESTIVITAT DE SANT JAUME APÒSTOL

A les 10'30 h.- • Passacarrers per la Banda Municipal de Música, dirigida per Miquel Bonet.

A les 11'00 h.- • MISSA solemne en honor de sant Jaume. Presidirà i predicarà mossèn Lluç Riera Coll, rector de Son Sardina. Cantarà la Coral Sant Andreu.

A les 12'00 h.- • Música a la Plaça a càrrec de la Banda Municipal. Refresc per a tothom.

A les 18'30 h.- • Partit de FUTBOL entre el C.D. Santanyí i altre equip a designar.

A les 22'00 h.- • Representació teatral. El Grup Escènic-folklòric Alfabeguera del Pont d'Inca representarà, mitjançant una conjunció de música, ball i efectes de llum, les formes i maneres de viure i de fer feina dels nostres avantpassats. Camp d'esports.

A les 24'00 h.- • Castell de focs artificials, piromusicals. Combinació de música amb els focs d'artifici. Pirotècnica Saragossana. Camp d'esports.

DIVENDRES, dia 26

A les 23'00 h.- • VERBENA. Actuaran els grups: Honey, Clan Argentina i Amistades Peligrosas. Al camp d'esports.

DISSABTE, dia 27

A les 10'00 h.- • 1ª Volta amb motos "Sant Jaume 96". Concentració a l'Estació. Programes apart.

A les 15'30 h.- • TIRADA AL COLOMÍ a Son Morlà, organitzada per la Societat de Caçadors de Santanyí. Veure programes apart.

A les 21'30 h.- • FESTIVAL EQUÈSTRE. Una llegenda medieval a càrrec de Fansasías Ecuestres. Camp de Futbol.

A les 23'00 h.- • NIT D'HAVANERES. Actuaran: *Sotavent i Michael Mc. Caine*. Al llarg de la vetllada hi haurà cremada de rom per a tots. Al Camp d'esports.

DIUMENGE, dia 28

A les 09'00 h.- • VOLTA CICLO TURÍSTICA. Sortida i arribada a la plaça. En acabar, berenar per a tots els participants. Organitzen Renault-Santanyí i Ferreteria Mestre. Patrocina l'Ajuntament de Santanyí.

A les 18'00 h.- • FESTIVAL INFANTIL. A la plaça Major.
• BALLS MALLORQUINS a càrrec dels alumnes de l'escola de ball de Santanyí.
• Actuació del grup d'animació infantil Ecotaller.

A les 22'00 h.- • Concert per la coral Sant Andreu, dirigida per Andreu Julià. En memòria de na Margalida Ferrer "Pellera". Església parroquial.

DISSABTE, dia 3 d'agost

A les 22'00 h.- • CONCERT a la fresca a càrrec de la Banda Municipal de Música dirigida pel seu titular, Miquel Bonet. Plaça Major.

**NOTA: Exceptuada la verbena del dia 26 i el festival equèstre del dia 27, tots els demés actes són gratuïts. Pel festival equèstre, els menors de 12 anys no pagaran*

LES LLETRES DEL BALL DE BOT A MALLORCA

*"Quitate los rizos niña
que te pegan por delante
y parecen campanillas
que van buscando un amante"*

No hi ha paraula més mallorquina, ni música més estimada. Tots en sabem entonar al menys uns compassos. Si la sentim, tant a Mallorca, com sobretot lluny d'ella, s'alegra al moment el nostre cor. No hi ha res més mallorquí, ni més entranyable que ballar o simplement sentir les notes d'uns BOLEROS.

Altres tant, o més si hi cap, podem dir de la germana Menorca, que tant estima i guarda els seus FANDANGOS.

I si espigolam un poc més dintre del ball popular d'aquestes dues illes, trobarem altres mots, també assimilats al màxim, ben representatius del nostre folklore, ja que encara estan en boca i a la memòria de gran nombre de persones velles que recorden les SEGUIDILLAS, els BOLEROS SEVILLANOS, les MALAGUEÑAS, les jotes de CADIZ, o les FANDANGUERAS.

El valor intrínsec d'aquestes denominacions, tan sols serveix per a distingir una sèrie de variants, generalment segons el lloc geogràfic on es ballen, de danses ternàries generalitzades per tot arreu de la península ibèrica.

Però aplicades al cas de Mallorca, que és el que ens ocupa, una cosa crida fort ferm l'atenció: la seva importació, el seu ben marcat caire peninsular, que de seguida s'adverteix, l'absència dintre d'aquests mots de tot signe de mallorquinitat. Amb una paraula, els BOLEROS i els FANDANGOS, no podem ésser més forasters. Ho són del tot.

Això, és clar, etimològicament parlant. De fet va ésser tal l'assimilització que els mallorquins en feren d'aquests ritmes i balls, que avui com avui ningú pot afirmar que malgrat la seva procedèn-

DIVENDRES, dia 26

A les 23'00 h.- • VERBENA. Actuaran els grups: Honey, Clan Argentina i Amistades Peligrosas. Al camp d'esports.

DISSABTE, dia 27

A les 10'00 h.- • 1ª Volta amb motos "Sant Jaume 96". Concentració a l'Estació. Programes apart.

A les 15'30 h.- • TIRADA AL COLOMÍ a Son Morlà, organitzada per la Societat de Caçadors de Santanyí. Veure programes apart.

A les 21'30 h.- • FESTIVAL EQÜESTRE. *Una llegenda medieval* a càrrec de Fansasias Ecuestres. Camp de Futbol.

A les 23'00 h.- • NIT D'HAVANERES. Actuaran: *Sotavent i Michael Mc. Caine*. Al llarg de la vetllada hi haurà cremada de rom per a tots. Al Camp d'esports.

DIUMENGE, dia 28

A les 09'00 h.- • VOLTA CICLO TURÍSTICA. Sortida i arribada a la plaça. En acabar, berenar per a tots els participants. Organitzen Renault-Santanyí i Ferreteria Mestre. Patrocina l'Ajuntament de Santanyí.

A les 18'00 h.- • FESTIVAL INFANTIL. A la plaça Major.
• BALLS MALLORQUINS a càrrec dels alumnes de l'escola de ball de Santanyí.
• Actuació del grup d'animació infantil Ecotaller.

A les 22'00 h.- • Concert per la coral Sant Andreu, dirigida per Andreu Julià. En memòria de na Margalida Ferrer "Pellera". Església parroquial.

DISSABTE, dia 3 d'agost

A les 22'00 h.- • CONCERT a la fresca a càrrec de la Banda Municipal de Música dirigida pel seu titular, Miquel Bonet. Plaça Major.

*NOTA: Exceptuada la verbena del dia 26 i el festival eqüestre del dia 27, tots els demés actes són gratuïts. Pel festival eqüestre, els menors de 12 anys no pagaran

LES LLETRES DEL BALL DE BOT A MALLORCA

*"Quitate los rizos niña
que te pegan por delante
y parecen campanillas
que van buscando un amante"*

No hi ha paraula més mallorquina, ni música més estimada. Tots en sabem entonar al menys uns compassos. Si la sentim, tant a Mallorca, com sobretot lluny d'ella, s'alegra al moment el nostre cor. No hi ha res més mallorquí, ni més entranyable que ballar o simplement sentir les notes d'uns BOLEROS.

Altres tant, o més si hi cap, podem dir de la germana Menorca, que tant estima i guarda els seus FANDANGOS.

I si espigolam un poc més dintre del ball popular d'aquestes dues illes, trobarem altres mots, també assimilats al màxim, ben representatius del nostre folklore, ja que encara estan en boca i a la memòria de gran nombre de persones velles que recorden les SEGUIDILLAS, els BOLEROS SEVILLANOS, les MALAGUEÑAS, les jotes de CADIZ, o les FANDANGUERAS.

El valor intrínsec d'aquestes denominacions, tan sols serveix per a distingir una sèrie de variants, generalment segons el lloc geogràfic on es ballen, de danses ternàries generalitzades per tot arreu de la península ibèrica.

Però aplicades al cas de Mallorca, que és el que ens ocupa, una cosa crida fort ferm l'atenció: la seva importació, el seu ben marcat caire peninsular, que de seguida s'adverteix, l'absència dintre d'aquests mots de tot signe de mallorquinitat. Amb una paraula, els BOLEROS i els FANDANGOS, no podem ésser més forasters. Ho són del tot.

Això, és clar, etimològicament parlant. De fet va ésser tal l'assimilització que els mallorquins en feren d'aquests ritmes i balls, que avui com avui ningú pot afirmar que malgrat la seva procedèn-

cia, no hagin adquirit el caràcter i el natural d'aquesta terra, que tan prompte els conegué, els adoptà amb tant de gust fins a fer-los ben seus.

Així, doncs, es produeix l'inverosímil paradoxa de què essent d'origen indubtablement foraster, són d'altra banda, el més pur del nostre folklòre musical.

Aquesta simbiosi que començà a finals del XVIII, es perllongà durant tot el XIX, i va durar fins i tot ben entrat el XX. De fet podríem dir que encara perdura.

Una possible obra porgadora, és difícil i arriscada de fer, ja que mai hi hauria prou seny per portar-la a terme.

Cal recordar en aquest moment que el més que popular "JALEO" de les fstes ciutadellenques de Sant Joan, és un entremig d'una sarsuela titulada "El Postillón de la Rioja" estrenada a Maó l'any 1863, i que tant va agradar als músics menorquins que l'incorporaren als repertoris festius, esdevenint de llavors ençà la més típica peça de les dites festes. Tinguem present igualment, que és un determinat tros de les "Bodas de Luis Alonso" el qui a Pollença fan servir per a fer ballar les Àguiles, exactament el mateix que a Menorca denominen fandango.

I per acabar-ho d'arreglar, a les festes de Villacarlos d'enguany, en el jaleo de Sant Jaume, les notes musicals que més es deixaren sentir durant tota la festa i que interpretades per la banda acompanyaren tot el "Caragol", foren les d'una cançó forastera de pocs anys enrera titulada "La Ramona". Voldria que l'any que ve no ho fos. Ja tendria tradició.

No ignorem, tampoc, l'afició més o manco forta que la nostra pagesia ha tengut sempre al flamenc andalús. Mal de creure, però bo de comprovar. Madò Buades, contestant a una entrevista sobre la revetlla de Sant Antoni Abat a Sa Pobla diu: En els Foguerons, no més es canta de ximbomba, flamenc o guitarres. Textualment. Pensau en la supervivència de mots com: "Sarau", "Sandunguera", "Sale-ro", "Bullangueres", etc.

• • • • •

Com arribaren balls i cançons? Qui les portà? Per què arrelaren? Són aquestes, qüestions necessàries d'aclarir, però de moment

em limitaré a comentar la molt important estela que aquesta importació de cultura popular ha deixat a Mallorca, ja que després d'aclimatar-se coples, música i balls, en quedà un record viu d'aquella procedència, un rossegall que encara en el nostre temps hem conegut en boca de balls i velles quan canten cançons de jota, copeo o bolero acompanyant el ball de bot: LES LLETRES CASTELLANES.

Fou el segle passat el que portà a Mallorca tota una sèrie d'il·lustres visitants. Laurens, George Sand, Veullier i altres encapçalats tots ells per la figura aclaparadora de l'Arxiduc Lluís Salvador d'Austria. Ens feren l'immens present de deixar les impressions que l'illa els va produir escrites, tenint el seu màxim exponent en la magna obra "Les Illes Balears descrites per la imatge i la paraula", obra senyera de l'Arxiduc errant més coneguda per "Die Balearen". Així va ésser com ara podem gaudir d'aquests volums que descriuen la vida, els costums, tradicions, art i història del nostre País.

I és precisament Veullier, francès que visità l'illa a la tardor del 1888, que en motiu de la seva visita a Pollença, on presencià una rotllada de ball de bot, qui conta a la seva obra les escenes que allà es produïren.

Llegiu a "Les Illes Oblidades":

"El vespre arribaren joves amb guitarres, i també jove-netes endiumenjades amb els seus vestits millors i acompanyades de les seves famílies"

"Quan els costats de la sala estigueren ocupats, i fins i tot els corredors van estar plens de gent, dues guitarres i un violí tocaren una brillant obertura, el tema de la qual estava format pels aires més populars de Mallorca"

"Una nina i un al·lot amb les castanyoles als dits ballaren seguidament una jota deliciosa al sò de les guitarres i al renou eixordidor de les castanyoles que les balladores en repòs feien esclafir sense aturall"

I afegeix:

"Aquestes gloses, anomenades "MALAGUEÑAS" són cantades habitualment"

"Són remarcables per l'energia de l'expressió, totes amb assonàncies dins l'estil espanyol i musicalment ritmades".

De mostra transcriu:

*"Yo no se que tienen madre
las flores del campo santo
que cuando las menea el viento
parece que esten llorando"*

*"Una estrella se ha perdido
en el cielo y no aparece
en tu cara se ha metido
y en tu frente resplandece"*

I és ara l'Arxiduc, qui en el capítol titulat "Las Costumbres de los Mallorquines, de l'obra "Die Balearen", i comentant les dances populars diu:

"Comienzan los músicos ha hacer sonar sus instrumentos acompañándose del canto de alguna canción mallorquina o CASTELLANA".

"Como se adivina estas canciones carecen de color artístico y las CASTELLANAS, son además desfiguradas frecuentemente en boca de los payeses que ni comprenden su sentido, ni pueden pronunciarlas correctamente".

Més endavant assenyala:

"Se explica su introducción en la Isla por el viejo comercio que sostenía con los puertos del sur de España".

• • • • •

Deseado Mercadal i Bagur, folklorista i musicòleg menorquí, publicà un llibret a la col·lecció "Panorama Balear" titulat "Los molinos de Menorca".

Quan parla del cançoner existent sobre aquest tema diu textualment:

"Algún mozo vivaracho i "glosador" debió cantar a la joven molinera esta curiosa "glosa", medio en vernáculo medio en castellano, quizá para dar la impresión de que era persona instruída:

*"Es molino de s'amor
no tiene más que una muela
quan s'en va el molinero
se queda la molinera"*

D. Francesc de B. Moll, escriu al número extraordinari de la revista "LLUC" dedicat a la nostra Cultura Popular:

"Entre els manuscrits autografs de Mn. Antoni Mre Alcover, existeix un llibre de notes molt primerenc (pel tipus de lletra sembla dels seus anys d'adolescència o no posteriors al 1882), molt petit, -poc més d'un octau de foli-, escrit quasi totalment amb llapis molt fluix i que costa molt de llegir; però val la pena d'esforçar-s'hi per que es un aplec de cançons que fa cent anys encara es conservaven per tradició oral i que avui ja son cosa perduda definitivament.

No hi ha cap indici de la font d'informació que tingué Mn. Alcover per a fer aquest aplec; però és segur que no copiava de cap text escrit, sinó que un o alguns recitadors li dictaven de memòria les gloses, codolades i romanços continguts en aquest llibret. Moltes d'aquestes cançons son completament mallorquines, però també n'hi ha d'origen castellà, que recitades per mallorquins de poca cultura, resulten comicament entremesclades de castellà i mallorquí, com ara aquesta:

*"Yo soy venido di Palma
solo por hablar en ti
si me quieres digués si
Francisquita de mi alma".*

Algunes estrofes formen una sèrie que el jove Alcover anomenava copeos, perquè efectivament la disposició i mesura dels seus versos corresponen al ritme del ball de copeo i a vegades per adaptar-los-hi més, accentua gràficament la síl·laba final dels versos segon i quart de cada estrofa; per exemple:

*"A la luna de enero
yo ti acompañó
No hi ha luna mas clara
en todo el año"*

Altres vegades deixava de marcar l'accent dels dits versos com és ara en aquesta estrofa:

*"A vesitarte vengo
sensu ninguna
porque tu lo mareses
reina del mundo"*

No deixa d'esser significatiu que aquest gran folklorista consi-

deràs les cançons castellanes, ja en aquell temps, dignes de figurar a un recull folklòric, per modest i curt que fos.

No cregueu, però, que aquests casos es donaven solsament a l'antigor. No.

Encara ara és més que freqüent sentir un vell, aferrat a un guitarró cantar les tres o quatre primeres coples en mallorquí i continuar les següents en un castellà estrambòtic però ben definit.

Record l'amo en Randa, de Son Servera que després de fer-ho en la nostra llengua canta d'aquest estil:

*"Yo no se, no se
lo que pasará
no se si tis pares
mos han de decar
mos han de decar
mos han de decar
yo soy qui te quiere
yo qui te querrá".*

I això està modernament gravat en un disc.

O el garriguer de Sarrià (Ciutat), que en canta com aquesta, ben a plaer:

*"Y en el ponte de piedra de Saragosa
se mataron dos hombre por una mosá
per una hermosa niña, por una rosá
y en el ponte de piedra de Saragosa".*

A vegades una cançoneta en castellà serveix per fer un poc la befa als forasters. Com aquesta que els entimà la madona d'Es Pina-ret (Marratxí) fa una cinquantena d'anys:

*"María, peloma mía
penatxo de mi sombrero,
Más vale un mellorquín
que todos los forastieros"*

També és freqüent, si bé no en la mateixa freqüència, trobar-ne de bilingües, que fent una espectacular barreja afirmen:

*"La despedida te doy
amb un plat de figues seques,
t'has menjat ses paretjals
i has deixades ses negretes"*

Modernament conec gent que sense saber anglès, entonen cançons de grups de moda en aquest idioma, i tan contents.

Aquest passat hivern, vaig assistir a diferents festes pageses a la banda del Llevant de Mallorca. Eren molt bones d'enrengar. Quatre o com a molt cinc sonadors es repartien guitarra, guitarró, violí, algun llaüt i unes castanyetes. I res més. El que feia el cap envant anunciava: Una tirada de "cotes"! I venga. Així un pic i un altre sense més aturades que les que demanava fer els honors a un barralet de mesclat que ajuda a fer vetlada.

Les parelles sortien a rotlo, fora cerimònies i en estar cansats s'aturaven. Cap compliment i molta ballera. I així cantaven aquells músics:

*Dejame pasar que voy
a buscar agua serena
para lavarme la cara
por que me han dicho morena.*

....

*Quieres desirme para que quieras
sombrero, si no tienes cabeza donde ponerlo.*

....

*Si voy a la fuente
no hi voy por agua
que hi voy por un sarquento
que está de guardiá.*

....

*Ya no muele el molino de la riberá
por que s'ha muerto la molinerá
la molinerá, la molinerá
ya no muele el molino de la riberá.*

....

*Tinia un amanate
que me desía
que si l'olvidava
se moriría*

....

*Anda moroná y anda moroná
la muquer mas tunanta
de Barseloná.*

Totes elles indefectiblement acabades amb un:

*"Parate niña,
niña parate
que los hombres se paran
para mirarté"*

cantat com acabatall, que sempre és un avís, i prou agraït, pels balladors.

I si voleu passar una estona ben divertida, llegiu a l'obreta "Per fer gana" del menorquí Angel Ruiz y Pablo, el capítol titulat "Cançons de Fandango".

Trobareu un deliciós relat, on l'autor conta l'asombrosa facilitat que una veïna de casa seva, en el Villacarlos de la seva infantesa, tenia per cantar aquestes cançons. La gran quantitat que en sabia i l'alegria i gust en què ho feia, fan exclamar a l'escriptor:

*"Si vessiu ses vegades que he estat a punt d'estirar-me
es cabells de pensar que n'haguera pogut apuntar més de
cent de saboroses i no ho vaig fer"*

"Allò era una mina i la vaig deixar perdre"

Li deien Na Gerònia "Peuc", i les que a D. Angel transcriu, són tan substancioses com aquestes:

*"Las cuartinas de ti cama
son de pelo tersio blanco
i entre cuartina i cuartina
hi guaita l'esperito santo".*

*"Por un tropisón que jo di
todo el mundo mormueló
d'otros tropiesan y caen
y no los mormuelo jó"*

En el mateix escrit, parla d'En Tòfol "Peuc" fill de Madò Gerònia, també gran cantador i sonador; anomenava les seves cançons CARTAQUENERAS y MALAGUENAS. I n'hi havia d'aquest estil:

*"An el servicio del Rey
la gallina pica al gallo
y al qui lo quiera saber
que siente plasa voluntario"*

De sempre ha estat portentosa la facilitat dels mallorquins glossadors o cantadors, per adaptar una versió vernacle o una traducció, a vegades molt subjectiva, de qualsevol cançó o copla vinguda de la península.

Recordem així que per devers els anys 30 les pel·lícules de "N'Angelillo", "Chaparrita" o "Morena Clara", varen tenir, de les seves cançons, la versió local corresponent i així es cantaven a festes i bauxes.

Fins i tot inclourem dintre aquest fenomen els himnes feixistes que els italians cantaren per la nostra illa durant la guerra civil.

I dels romanços que me'n direu?

A part del nombrós recull de romanços enterament en llengua castellana que el Pare Ginard publicà en el Cançoner Popular de Mallorca; n'hi ha que essent en mallorquí, en un determinat moment el narrador s'expressa en castellà, i com a curiositat ho fan quan el qui parla en el text és una persona o un estament de classe superior, o que almenys ho assembla.

UNA JOTA MALLORQUINA

A Menorca canten una cançó, on un poderós i distingit cavaller enamorat d'una al·lota molt bella, la segueix i la troba per fi dintre de la vinya del seu pare. L'escomet dient, rompent el relat en català:

*"Vengo a decir-vós Leonor
mi curasón por vos sueña
por vos sospira y enferma
y por vos pena d'amor"*

En aquest cas, ella li respon la seva negativa altra volta en català:

*"Cavaller vostres raons
no les escoltaré gaire
Per que tenc l'amor possada
en aquest mon prop vesl"*

Potser, però, el cas més curiós el trobam a un vell romanç, que jo he sentit cantar per Ariany; és una llarga història d'un patró de barca a la deriva amb la seva tripulació.

Envien el més petit al pal major per si destria terra i cau a la mar. S'ofega, però el dimoni temptador surt de dins les ones i li diu:

*"Que me das marinerito
si te traigo de la mar?"*

Quan el marineret, en català igual que tot el relat, contesta que li daria doblers i barca, li replica el maligne:

*"Jo no vull los nou-cents duros
ni barca per navegar,
lo que quiero es tu alma
y me la tienes que dar".*

No venç la temptació perquè el piadós pescador acaba dient:

*"El alma la entrego a Dios,
el cuerpo a la mar salada,
i el corasón que me queda
a la Virquen soberana".*

Resulta força interessant aquest bilingüisme que identifica el bé i el mal utilitzant les dues llengües, la vernacle en boca del bo, la forastera per fer parlar el dolent.

La cançó del "Jardinero", que també es canta en castellà, reb en boca de les gents del nostre país, la derivació de "Carinel-lo", i amb aquest nom és prou coneguda.

Hem de tenir ben present quan tractem el tema de cantar o glosar en castellà, la impossibilitat fonètica que tenien els nostres majors de pronunciar els sons castellans de J i Z.

I aquí acabaré aquest petit comentari sobre aquesta part tan nostra del cançoner popular mallorquí.

Cançons totes arribades de fora, però que amb un no-res, foren cantades en boca de mallorquins i menorquins; com les músiques, ja que també és tan gran la similitud, quan no són exactes, que existeix entre les nostres jotes o boleros i els de la resta de l'Estat espanyol. Músiques de jotes o boleros que creim d'origen ben mallorquí i que es troben a Andalusia, que en gran part n'és la mare, a Múrcia, a València, Castella i fins i tot a Euskadi, que amb el nom de "Fandangos" interpreten peces, que jo he sentit, pràcticament exactes a les nostres. I no parl de similitud de ritmes, si no de músiques, de partitures que encara és més gros.

D'això n'hi ha gravacions a voler. Recordau "Na Catalina de plaça" i compara-ho al "Desde Santurce a Bilbao", per exemple.

Cançons apreses en el servei militar, fet a fora, i llavors dutes aquí.

Cançons sentides a sonadors forasters, que arribaven a Mallorca en comptes de fer-hi una estada i guanyar doblers.

Cançons de trobos d'aquells "para cantar con guitarra" impresos a uns fulls com els que venien a Ca Na Pintot de Maó.

Cançons arribades amb soldats o carabiners, que eren destinats aquí.

Cançons que mariners mallorquins aprenien a altres ports d'Espanya a vetlades de taverna o a festes de carrer, i cantades llavors a la Roqueta, per afany de demostrar que qui les cantava havia corregut molt de món, o simplement pel gust de cantar-les.

Cançons amb una paraula que no podem ignorar o despreciar, que hem d'assumir amb tota conseqüència per què són tan nostres com les mallorquines, tan representatives com elles, i tan estimades i entranyables com aquests vells i velles que n'han estat fidel testimoni i gelosos tresorers.

A ells el meu agraïment i, sobretot, la meva admiració.

Francesc Vallcaneras Jaume
Juny-96

A MALLORCA, RONDALLES D'EUROPA

Maria de la Pau Janer

L'origen de les rondalles és remotíssim. Les mateixes històries es conten a punts absolutament distants de la terra i serveixen per intentar explicar la realitat. L'objectiu de recollir per escrit i de publicar els contes populars, transmesos oralment durant generacions, és una empresa relativament recent a Europa, que implica, d'una banda, un interès de les lletres, és a dir de la literatura culta, pel poble i la seva riquesa cultural, i, d'altra banda, la consciència que una tradició està en perill de desaparèixer.

Les rondalles mallorquines formen part, com les dels recopiladors catalans, de la literatura tradicional europea. Per aquesta raó participen d'una sèrie de característiques generals comunes a la resta de contes europeus i, a la vegada, defineixen i narren una determinada realitat cultural. Podem trobar la versió mallorquina de contes tan universals com *Blancaneu en Na Magraneta*, *Alad i la làmpara meravellosa* a *La llampria meravellosa* o *Sa figneta de plata*, de *La Cendrosa* a *N'Estel d'Or* o *Na Francineta* o de *La Bella i la Bèstia* a *Es murterar del rei de França*.

El moviment romàntic del segle XIX europeu, amb el seu vessant historicista i el ressorgiment dels nacionalistes, propulsà aquesta *recerca dels orígens* dels recopiladors de les rondalles. Mossèn Alcover es decidí probablement a recollir les rondalles de la tradició oral per influència del pensament romàntic. La seva activitat com a recopilador de rondalles va ésser doble. D'una banda ens proporcionà una transcripció molt fidel dels relats, tal com els contaven els seus coetanis, registrada a les llibretes de notes; i, d'altra banda, enllestí unes versions elaborades de les rondalles on l'autor va tractar de reconstruir el que en suposava formes ideals o versions perfectes, valent-se de la intuïció i donant-los un estil narratiu peculiar i un llenguatge ple de la riquesa de les expressions, els modismes i els girs del mallorquí parlat per la gent del camp. Mossèn Alcover va dedicar-se en un principi a la tasca de recopilador com a afeccionat a qui abelleixen la parla i la creativitat popular. Ben aviat, emperò,

l'afecció es transformà en una autèntica dèria que es materialitzà a la primera edició de *l'Aplec de rondalles mallorquines*, l'any 1896. El llibre tengué una molt bona acollida, fet que l'estimulà profundament. Les edicions se succeïren des d'aleshores i les rondalles d'Alcover, fins i tot avui, són un dels llibres més llegits a Mallorca.

Un conte pot haver estat explicat moltes vegades abans d'ésser fixat i esdevenir una manifestació literària escrita. Els contes tenen el valor d'un relat iniciàtic on les accions i els personatges representen les dificultats, els interrogants i les angoixes de l'home enfront de la naturalesa i dins el grup social propi. Es tracta, a més, d'una història en principi breu que es transmet a tots els membres de la comunitat que poden, a través de l'acte comunicatiu, recrear-la. Té també com a objectiu captar l'atenció dels oients en la transmissió oral.

Al principi i fins al segle XVII, els contes de fades no anaven dirigits només als infants sinó sobretot a la població adulta. Aquesta situació es perllongà en els medis rurals on fins a una època relativament recent els contaïres animaven habitualment les vetlades col·lectives o familiars.

Les rondalles de Mallorca, les rondalles d'Europa i del món, són relats que ens ofereixen aquella fantasia de la qual els homes tenim necessitat, i que no és precisament la de la fuga i l'evasió, sinó la que ens fa interpretar d'una manera nova la realitat. La que afavoreix la capacitat d'elaborar els conflictes reconduint-los, alhora, al punt d'encontre entre la fantasia i la raó, dues dimensions essencials de la personalitat humana. La fantasia és sempre la millor descripció de la realitat. Suposa una porta oberta envers l'alternativa, la seguretat que les respostes diverses són possibles. És la ruptura d'un ordre reconegut, la irrupció de l'inadmissible a l'interior de la inalterable legalitat quotidiana. A través de la fantasia, instrument d'exploració de la memòria, recerca en el temps i en l'espai, interpretació de la realitat, els homes esdevenen els protagonistes d'una aventura poètica. És la fantasia, i mai no la rutina, la que es troba en la base de tota descoberta i de qualsevol invenció.

BERNAT VIDAL I TOMÀS

(El seu cor dins les nostres mans)

Antònia Vicens

Amb l'equipatge a punt des de feia temps, un matí del mes de març -va fer vint-i-cinc anys exactament-, Bernat Vidal i Tomàs pujava al seu tren particular per a emprendre el viatge més llarg i més encisador. Més personal.

M'agrada imaginar-me'l assegut al seient vellutat d'un vagó de luxe, la mirada atenta als paisatges bíblics que tant estimava, el cor ensonyat de salms i lletanies perfumades, camí del darrer nord de la seva vida.

I no obstant la llarga distància que de precís ens separa, saons i llunes de terra a cel, Bernat Vidal espesses vegades retorna i es passeja pels carrers i les places de la meua memòria. A més, m'atreuria a dir que guaita per tots els cantons de Santanyí. Perquè Bernat Vidal, la seva ànima d'home que s'havia anat adobant escabetxada dins el suquet de l'amor vers el seu poble, la història i la llengua del seu poble, feia olor de Santanyí.

Era molt joveneta jo quan, amb el gavatx ple de somnis a punt de trencar les aigües, em vaig palplantar davant l'apotecari, el senyor saberut, d'aspecte episcopal, cabells blanquinosos, bigotis mastellats d'una finor escarrinxadissa, i ulls com bombetes de cent wats sempre a punt d'enlluernar. I enlluernar-se.

Bernat Vidal imposava.

Així no és d'estranyar, pens ara, atiada pel CD-ROM del record, que necessitàs la sempenta de Sor Maria de la Creu, una franciscana manacorina grassa i afable, per a tenir l'esma de donar-li a llegir un foli escrit a mà, impressions del meu carrer, batecs i aromes de la meua infància.

I Bernat Vidal, com solia fer amb els que s'hi acostaven un garballó de paraules per a porgar, de cop i volta es deseixia, com qui

llança l'esmòking damunt una butaca al tornar de l'òpera, del seu posat hermètic i distant, i anava debaixant els graons necessaris, des de la part alta de la seva torre de vori sobre la qual còmodament s'havia instal·lat -àtic del seu cervell- des d'on observava el vast i complex panorama del debanar humà- perquè el visitant se sentís còmode amb la seva companyia.

Em vénen instantànies entranyables com és ara Bernat becant dins la rebotiga de l'apotecaria mentre jo li llegia els meus prime-rencs, verdosencs, intents de prosa. Bernat darrere les vidrieres tremolant de feredat un horabaixa de tardor durant una tempesta de trons i llamps. Bernat caminant per la Plaça Major, passes cerimonioses al costat del vicari de torn. Altres pics Bernat dins l'església missal en mà fruit de la litúrgia. També Bernat passejant per Consolació, una de les contrades que més el seduïen.

Emperò per dessota d'aquesta diversitat de parences, al cap i a la fi els trets que composen la fesomia d'un home extraordinari, amb totes les batusses de la voluptuositat deixant-li empremta, ja bé a nivell de creences, ja bé a ras d'escepticismes, hi ha el mentor de poetes nous, i l'amic de pintors, poetes i novel·listes consagrats. I, sobretot, hi ha l'escriptor, maldament haver escrit molt poc. Massa poc.

A vegades pens que per excés d'autocrítica, altres perquè senzillament li agradava més mandrejar, un dels plaers que més conreava. Puix que Bernat Vidal gaudia llegint, exultava conversant. Tanmateix ens va deixar mostres d'escriptura suficients per a poder entrellucar el que hauria pogut ésser la seva obra si el temps, com un lladre, no l'hagués tombat al bell mig del carrer, robant-li la capacitat d'escriure.

Per tant, voldria aprofitar aquest petit i humil homenatge de les meves paraules amarades pel celitre de l'enyorança, per a proposar a l'Ajuntament de Santanyí que consideri molt seriosament la possibilitat de patrocinar l'edició de l'obra completa de Bernat Vidal i Tomàs.

Consolació. La vida en rosa. Memòria d'una estàtua. I tots els poemes espars en diferents publicacions tenen el deure d'estar a l'abast de qualsevol lector encuriós o afeccionat a tastar texts literaris. I tot el dret de formar part de la història literària d'aquesta terra.

Seria un gest de justícia vers l'obra i la vida de Bernat Vidal i Tomàs, i també seria salut i energia per a la memòria col·lectiva dels santanyiners.

D'aquesta manera, naturalment, Bernat no estaria entre nosaltres, però amb raó podríem dir: tenim el seu cor dins les mans.

Am
santanyí
ÉS CÒPIA
DIGITALITZADA

ANDREU SALOM

Andreu Salom-nadó, és un santanyiner del carrer de Ca'l Reiet.

Andreu Salom-més gran, és un santanyiner - mallorquí - emigrant a terres de Múrcia. És l'altra cara de la moneda de tants de murcians que vingueren a Mallorca - Santanyí.

Andreu Salom escriu novel·les, poemes, assaig i escolta el cant flamenc que deixa espines a la sang i gemecs a la veu.

Andreu Salom-home, ha tornat renéixer per a Santanyí i al seu retorn ha estimat-estima cada pedra, cada portal, cada façana, cada arbre... tot Santanyí que com CALA FIGUERA li dicta versos humans d'alt grau d'estimació.

M.P.

CALA FIGUERA

Para Antonia Vicens, Miquel Pons, Blai Bonet y Antoni Vidal Ferrando, escritores "santanyiners"

*Aquí, en este silencio,
en este fiord del Sur,
el grito
de la gaviota se hace arrullo de paloma.
Aquí, Maki Jagger, descendiente
de la cigarra insomne,
ha puesto contrapunto a los acordes
del aire en los pinares.*

*Los naufragos de Itaca
-¿Es éste el Mar de Ulises?-
intuyen la mirada de Nausicaa
en la dulzura umbría de la gruta
que mira hacia Levante.
Y más allá el Pontàs paleolítico
detenido en el tiempo,
como un golpe de mar petrificado.*

Desde la escarpadura,
el roquedal se mira en el azogue
de estaño verde-marrón,
y en la espesura
-lenticos y acebuches-, Pan acecha
sirenas en bikini.
(Se prohíbe el top-less en las terrazas)
Papagayos y bloques de cemento
enturbando la eurtimia del paisaje.

Golondrinas rasantes por los verdes del agua.
Armonía de círculos...

Un balcón planeando azul arriba
y fragancias de adelfa en los arriates.
Azur enredadera -azur prodigio-
y pleamar decreciente hacia el ocaso.
Cuando el yate del jeque petrodólares
enfoca la bocana
siguiéndole las aguas
a una "barca de bou" en cuyo vientre
han florecido pájaros y peces,
el guardacostas, reverente, arría
su pabellón pirata.

Altiva, la lechuza
-Don Tancredo en la cúspide
de una cruz de término-
se pone pensativa a lo Albert Einstein.
Pero ignora
que, visto por los bubos,
el espacio no tiene dimensiones,
y que, aquí, la vida,
el mar y el tiempo siguen
en fase de reposo.

Andrés Salom

SANTANYÍ A L'EXPO DE MANACOR. 1897

L'Exposició Agrícola i Pecuària de Manacor va tenir lloc el mes de setembre a l'exconvent dels Pares Dominics, per tal de "contribuir al desenvolupament, perfeccionament i prosperitat de les persones que es dediquen a l'agricultura i demés indústries amb ella relacionades"

Al catàleg general d'objectes que figuraren a l'exposició, l'Ajuntament de Santanyí hi aportà els següents productes locals.

- Blat, xeixa morena, xeixa molla i civada morena.
- Ametlles de les varietats anomenades roges, d'en Jordi, olivetes, pintades, rodones, mollars, esperó de gall, de la canal grossa i de l'avellana.
- Garrofes de costella d'a. gruixada, fulla de raor i d'en Parra.
- Raïm mixt o de grans blancs i negres, de Gabriel Forteza.
- Figs de moro, amb una de grossa que n'aguantava vint-i-cinc de petites.
- Vi comú sec, comú dolç, comú blanc sec de 1895, blanc semi-sec de 1879 i blanc dolç de 1886.
- Vinagre pur de vi, mistela blanca i negra.
- Una mula de cinc anys aportada per Nicolau Roig Clar.
- A més de polls i pollets, una hidromare, aparat per a la incubació artificial, amb capacitat per a cent ous amb el seu corresponent corral, el pla d'un galliner per a seixanta gallines, i el d'un edifici per a mares artificials, tot aportat per Rafel Lozano.
- Sal marina pel bestiar (motllat en formes capritxoses) per a ésser emprat com a substància bonificant de Rafael Lozano.
- Sal marina, de les salines de Fornells (Menorca), de Joan Salort.

Conseguiren tres medalles, dues d'or, una per a l'Ajuntament pels cereals, ametlles, garrofes, etc., l'altre per la incubadora, l'hidro-mare, i la sal marina, i la de coure, per a la mula.

L'Arxiduc Lluís Salvador, se'n dugué la medalla d'or corresponent als vins, pels seus moscatell i molassa.

La memòria que per tal motiu es publicà conté un impagable agraïment:

"El Ayuntamiento de Santanyí concurrió en representación de su pueblo presentando los productos agrícolas que se obtienen en el distrito, en cajitas de madera blanca, muy bien hechas, sin lujo, pero con mucho amor a la cosa, lo que indica la existencia de personas cultas, amantes del engrandecimiento de su pueblo. Si los demás ayuntamientos que lo olvidan todo para encenagarse en la política de mala ley, los hubiera imitado, la exposición hubiera dejado un recuerdo indecible de grandeza"

(De la publicació: Exposición Agrícola y Pecuaria de Manacor de 1897)

Miquel Sbert Barceló

EL TEATRET DE MESTRE NADAL

Fins a principi d'aquest segle les escasses representacions teatrals a Santanyí s'havien donat a llocs improvisats com al ja desaparegut cafè del "Villar Vell" situat al carrer Sebastià Vila, n. 9, on una vegada haveren de fer pujar un ase fins al primer pis on havia d'intervenir.

El primer que va tenir la idea de montar un teatre va esser mestre Nadal Vidal "Pulla" (1850-1942) fuster de professió. Aquest primitiu teatret estava situat a una casa de can Ferrereta, al carrer avui dit de Calvo Sotelo, on ara és can Moll.

S'hi feren majoritàriament sarsueles, un espectacle molt popular a l'època, i segurament alguna primitiva sessió de cinema. Hem trobat referència a algunes de les companyies itinerants que ens visitaren i de les avui ja oblidades obres que s'hi representaren.

El Noticiero. (10/12/1904): *"El sábado próximo en el teatrillo de la Unión Santañinense, una compañía de zarzuela que dirige el maestro González que representa "Quien fuera libre", "Dos canarios de café" y "La nieta de su abuelo"*.

El Noticiero. (14/1/1905) *"En el teatrillo Unión Santañinense, debut de la compañía de zarzuela Enrique Alcayne, en combinación del Teatro de Felanitx: se representará "Los niños zanglotinos", "La niña Pancho", "Ya somos tres" i "el Chiquillo"*

Última Hora. (27/11/1905) *"La Compañía de zarzuela Campos i Claris que trabaja en nuestro teatro (Llucmajor), sale para Santanyí para hacer su debut ante aquel pueblo". En el seu repertori hi havia "El Túnel", "Mal de amores" i "Las estrellas"*.

També s'hi feren algunes representacions a càrrec de joves afeccionats locals amants de la bulla entre els quals hi havia l'amo en Miquel de Can Prim.

El local va tenir una vida efímera. Mestre Nadal el tanca al cap de pocs anys, cansat què hi fessin renou i destrossa.

Ell mateix va tenir una bona fusteria al carrer de Ciutat on es mirava més per la qualitat de la feina que per fer doblers. Va construir la urna on es porta Crist a les processons del Divendres Sant, i també un ninot, de fusta de pi, amb un vestit vermell, de tamany humà amb totes les seves articulacions flexibles, conegut per "titare-ro". Per les festes el feia anar amb un filferro des de Can Cordella a l'altra part de la plaça de l'Escola Vella, ara Constitució. Va caure i va enganxar un al·lot i el va retirar una llarga temporada.

Els anys 20 encara el treia per una finestra del cafè de Can Pinos a sa Plaça i l'engronsava amb un pal que tenia aficat pel mig, provocant un gran divertiment.

La informació oral me la proporcionaren els seus néts Nadal i Francesca Vidal, Joan Antich i Margalida Ferrer i l'amo Andreu Caldentey.

Miquel Sbert Barceló

ANTIC SANTANYÍ
ÉS CÒPIA
DIGITALITZADA

Informació Municipal

PRESSUPOST MUNICIPAL ANY 1996

INGRESSOS

A) OPERACIONS CORRENTS

Imposts directes: <i>rústica, urbana, vehicles, I.A.E.</i>	446.625.000
Imposts indirectes: <i>impost s/construccions.</i>	37.000.000
Taxes i altres ingressos: <i>recollida de fems, clavegueram, ocupació del sòl.</i>	142.094.000
Transferències corrents: <i>Fons Nacional de Cooper. Municipal</i>	124.276.000
Ingressos patrimonials: <i>interessos, platges.</i>	29.001.000

A) OPERACIONS DE CAPITAL

Transferències de Capital: <i>de l'empresa privada i del C. Insular.</i>	1.002.000
Passius financers: <i>préstecs</i>	2.000

TOTAL 780.000.000

DESPESES

A) OPERACIONS CORRENTS

Despeses de personal: <i>funcionaris, laborals, seguretat social i despeses de representació</i>	298.300.000
Despeses de béns corrents i serveis: <i>recollida de fems, vies urbanes, camins, clavegueram, enllumenat públic, festes.</i>	352.139.000
Despeses de finançament: <i>interessos d'operacions de crèdit.</i>	15.003.000
Transferències corrents: <i>subvencions, beneficència, acció social</i>	42.640.000

A) OPERACIONS DE CAPITAL

Inversions reials: <i>sanejament Santanyí, expropiacions, adquisicions.</i>	54.516.000
Passius financers: <i>amortitzacions operacions crèdit</i>	17.402.000

TOTAL 780.000.000

PADRÓ D'HABITANTS

a 1 de gener de 1995

(A hores d'elaborar aquesta informació s'està en fase de confeccionar el nou padró municipal, per això les dades són de l'any passat.)

Santanyí	2.525	La Costa	54
Cala Figuera	429	Portopetro	217
S'Alqueria Blanca	866	Calonge	546
Cala d'Or	2.288	Es Llombards	437
Cala Llombards	141	Cala Santanyí	167
Es Cap des Moro	44		
TOTAL	7.714		

DEMOGRAFIA

any 1995

Naixaments:	65 (28 nins i 37 nines)
Defuncions:	58 (30 homes i 28 dones)
Matrimonis:	23 (13 canònics i 10 civils)

INSTITUT

El dia 30 d'abril es va firmar el conveni entre la Secretaria de Estado para la Educación, del Ministeri d'Educació i Ciència i l'Ajuntament pel qual es farà un col·legi de segona ensenyança i un institut a Santanyí. Constarà de 18 unitats. A hores d'ara, els tècnics estan fent el projecte.

EQUIPAMENT DE PLATGES

A principis d'aquest estiu ha entrat en funcionament la cafeteria de la platja de Cala Santanyí.

BANDERES BLAVES

La Comunitat Europea ha concedit la distinció de "Bandera Blava" a les platges del nostre Terme: Cala Gran, Cala Mondragó i Cala Santanyí; i al port de Cala Llonga La Marina de Cala d'Or.

PARC MÒBIL

S'han comprat dos cotxes Ford Fiesta mod. SURF

NETETJA DEL LITORAL

Per la neteja de les platges i cales s'han adquirit tres embarcacions que estan repartides: una a Cala d'Or, una a Portopetro i l'altra a Cala Figuera.

OFICINES MUNICIPALS

A les noves oficines de ca na Maria Metge s'han traslladat les dependències municipals de:

Tresoreria
Recaptació de tributs
Serveis socials
Urbanisme i obres
Serveis jurídics
Serveis tècnics
Arxiu municipal

PERSONAL

Per la temporada d'estiu s'han contractat els auxiliars de policia:

Bartomeu Vidal Rigo
Bernat Vidal Caldentey
Antoni Ferrando Vidal
Antoni Monserrat Xucgla
Cosme Salvà Rigo
Manuel Màrmol Barroso
Josep Amorós Alonso
Manuel Román Vidal
Lluís Vicens Flores
Esteve Fanals Català

PLATGES

Els anàlisis bacteriològics i físico-químics realitzats per la Conselleria de Sanitat i Seguretat Social del Govern Balear durant l'estiu de l'any passat, a les aigües de les platges del nostre municipi, els resultats foren els següents:

Cala Gran	<i>Excel·lent</i>
Cala Santanyi	<i>Excel·lent</i>
Cala d'Or	<i>Excel·lent</i>
Caló des Corral	<i>Excel·lent</i>
Cala Mondragó	<i>Excel·lent</i>
Cala Llombards	<i>Excel·lent</i>
Cala Egos	<i>Excel·lent</i>

SANEJAMENT

S'ha feta la xarxa d'aigües residuals des Caló d'en Busquets de Cala Figuera i la segona fase de la de Santanyi.

am
santanyi
ÉS CÒPIA
DIGITALITZADA

am
santanyí
ES CÒPIA
DIGITALITZADA

